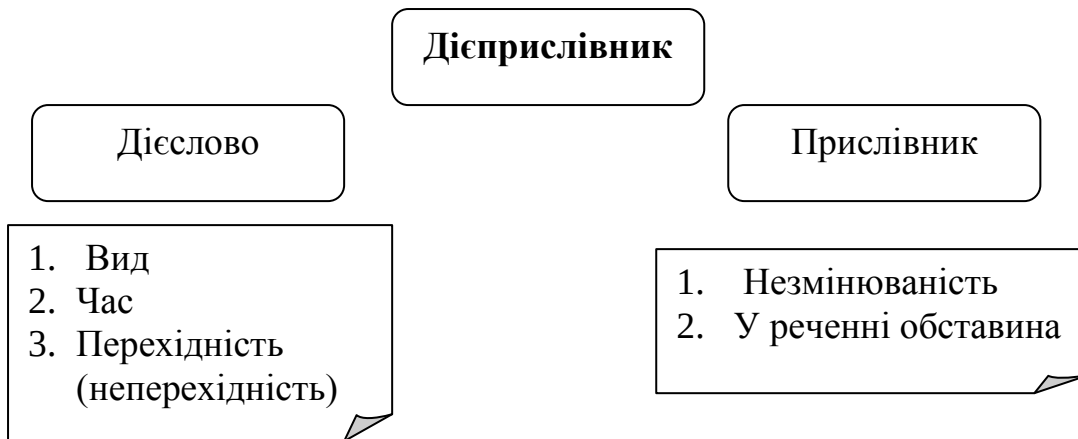

Дієприслівник — це особлива незмінювана форма дієслова, яка, указуючи на додаткову дію, пояснює в реченні основне дієслово, відповідає на запитання що роблячи? що зробивши?

ТВОРЕННЯ ДІЄПРИСЛІВНИКІВ

Час	Недок.вид	Док. вид, рідше недок.вид
Теперішній	 -учи (-ючи) -ачи (-ячи) <i>Граючи, пояснюючи</i> <i>Марячи, сплячи</i>	
Минулий		 -ши (після приголосних), -вши (після голосних) <i>Гравши,</i> <i>станцювавши,</i> <i>візши, уперившись</i>

Перехідність у дієприслівниках визначається так, як і у дієсловах. У реченні від перехідних дієприслівників залежать іменні частини мови:

- 1) в знахідному відмінку без прийменника чи в родовому без прийменника: написавши реферат;
- 2) коли залежні слова позначають частину від цілого: насипаючи цукру,
- 3) перед дієприслівником уживається частка не : не принісши квітів.

Усі інші дієприслівники неперехідні, у тому числі із суфіксом -сь (у кінці дієприслівників -ся не вживається):

сміючись над жартом, маючи на асфальті, схилившись над колискою, відпочиваючи на морі.

РОЗРІЗНЯЙМО!!!

У кінці дієприслівників (власне дієприслівникових суфіксів) завжди пишеться **-и**, їх не варто плутати з активними дієприкметниками у формі множини із закінченням -і та суфіксами -уч-, -ач-: **Наступаючи в бою**, бійці прорвалися вперед (дієприслівник) і **Наступаючі** в бою бійці прорвалися вперед (дієприкметник).

ДІЄПРИСЛІ ВНИКОВИЙ ЗВОРОТ – це дієприслівник разом із залежними від нього словами.

Дієприслівниковий зворот у реченні відокремлюється **завжди**, навіть одиничний дієприслівник.

Але не відокремлюється:

1) одиничні дієприслівники, що вказують на обставину способу дії(як?). Такі дієприслівники звичайно стоять після дієслова-присудка, до якого відносяться, і набувають значення прислівника. Саме на цей дієприслівник, а не на дієслово-присудок падає логічний наголос:	Сутеніє. Дівчата <u>розходяться</u> (як?) <u>співаючи</u> . (І. Кочерга.)
2) дієприслівникові звороти із частками лише, тільки :	Хороших результатів можна досягти <u>тільки наполегливо працюючи</u> .
3) дієприслівникові звороти фразеологічного типу:	Дівчина все ще стоїть <u>заломивши руки</u> . Працювати <u>не покладаючи рук</u> . Сидіти <u>склавши руки</u> . Бігти <u>не чуючи ніг</u> .
4) дієприслівниковий зворот чи одиничний дієприслівник, який починається підсилювальною часткою і :	<u>І працюючи</u> він увесь час озирався по боках.
5) дієприслівниковий зворот, який виступає однорідним членом до невідокремленої обставини:	Партизани боролися <u>мужньо і не шкодуючи свого життя</u> .
6) дієприслівниковий зворот, тісно пов'язаний з дієсловом-присудком:	Цю гімнастичну вправу виконують <u>лежачи на килимі</u> .

ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА

1. Від поданих дієслів усно утворіть дієприслівники, поясніть специфіку цього процесу.

Терпіти, помічати, скубти, проливати, переповзти, підливати, одягти, телеграфувати, спалахнути, пустити, забути, блукати, добігатися, мріяти, милуватися, протерти, заповідати, прясти, зашарудіти, ходити, віяти, співати, накрапати, шкребти, пропахти, приїхати, надломити.

2. Усно складіть словосполучення із словами. Поясніть різницю.

Сяючи й сяючі, сидючи й сидячі,
блукаючи й блукаючі, літаючи й літаючі,
хвилюючи й хвилюючі, крокуючи й крокуючі,
затишаючи й затишаючі, досягаючи й досягаючі, ведучи й ведучі.

Завдання та вправи для самоконтролю

1. Утворіть від поданих дієслів дієприкметники і дієприслівники. Запишіть їх і поясніть написання.

Наприклад: перетворювати — перетворюючий, перетворений, перетворюючи, перетворивши.

Виконувати, перевіряти, ламати, захоплювати, повідомляти.

2. Утворіть від поданих дієслів дієприслівники. Запишіть за зразком і поясніть їх написання:

1. Ідуть — ідучи, летять — летячи.

Бачать, виробляють, ходять, знають.

2. Спитав — спитавши.

Зробив, покликав, написав, почув.

3. Підкресліть дієприслівники, визначте їх час і вид. Поясніть творення дієприслівників.

1. Бували місяці коли я ані одної днини не пропускала не вийшовши на якийсь шпиль гори не відкривши якогось нового чарівного закутка між скелями, не сполохавши якогось хижака з-поміж густих смерек і не покупавши босих ніг в розпіненому потоці (О. Кобилянська). 2. Ніч, тиха, тепла, стояла над землею поблискуючи зорями мліючи у своїй розкоші (Панас Мирний). 3. Дивлячись на людей усміхався мій батько, великий добрий чоловік (О. Довженко). 4. Рим переміг Грецію мілітарно, але вона його підкорила культурою продовживши себе в античному інваріанті і подарувавши йому історичне безсмертя (Л. Костенко). 5. Хома якусь хвилину сидів замислений лише оглядаючи рівну дорогу (О. Гончар).

4. Утворіть від наведених дієслів дієприслівники недоконаного виду теперішнього часу.

Німіти, стояти, сміятися, опрацьовувати, бачити.

--

5. Утворіть від наведених дієслів дієприслівники доконаного виду минулого часу.

Спитати, вийти, добігти, підняти, обговорити.

--

6. Підкреслити відокремлені обставини, виражені дієприслівниковим зворотом, показати залежні від дієприкметника слова.

1. Водяні млини попригулюючись до високого каміння поховались під зеленими вербами крутять день і ніч чорними колесами (І. Нечуй-Левицький). 2. Студенти мовчки стоять милуючись із зоряного неба вдихаючи пахощі обитої дощем землі (Ю. Яновський). 3. Христя почувши нестямний голос підійшла до дверей (Панас Мирний). 4. Романко зареготав почувши бажання Семенова вчитись але трохи подумавши згодився (М. Коцюбинський).

8. Підкреслити дієприслівникові звороти.

Часто він (тренер) сидів не на тій, добре знаній, вичовганій тренерській лавці, а осторонь, на зрубаному пеньку давно поваленого осокора і, мружачи старечі очі, дивився на вечірній виїзд молодих лошаків, які тільки цього літа пізнали, що таке хомут, і після довгої непокори примирилися з упряжкою.

Старий тренер сидів у затінку й спостерігав, як проносились повз нього лошаки, граючи копитами, залишали по собі приглушений тупіт і легенький серпанок просвіченої сонцем рожевої куряви.

Молоді рисаки приймали фальстарт, кидки з місця, завертали на другий бік доріжки, що бігла ген там під осокорами проносились за якусь хвилину по колу і, вийшовши на пряму, знову поспішали до нього, несучи на своїх молодих гривах і вітер, і радість, і гарячий шал. Пролітали пара за парою, навперегони, ніби граючись, здійнявши догори красиві окасті голови, торжествуючи від того, що пізнають щастя бігу (І.Цюпа).

10. Виділити дієприслівникові звороти комами. Визначте усно вид кожного дієприслівника.

1. Літак пішов на зниження і незабаром злегка підскакуючи побіг на лижах і зупинився (О. Донченко). 2. Вузька стежка підбігла до кручі і повилась далі крутим берегом над річкою то видираючись на голі горби то ховаючись у низинах (О. Донченко). 3. Коні почувши волю шарпнули з копита, витяглися і помчалися стрілою наввипередки згинувши незабаром у густій куряві (М. Коцюбинський). 4. Атакуючи ворога бійці ще довго чули закличні звуки бойового сигналу. 5. Лише рілля в степу зберігши колір чорний його перелива у золото колось (А Малишко). 6. Роман хотів вирватися, але капітан міцно струснувши його поставив на місце (В. Собко). 7. Ще хвилину люди стояли тихо немов не вірячи в розчарування немов чогось ще сподіваючись (М. Коцюбинський). 8. Світить річка гуляючи заплавами зникаючи у маревах небосхилу (О. Гончар).

11. Знайдіть обставини, виражені дієприслівниками і дієприслівниковими зворотами, поясніть розділові знаки при них або їх відсутність.

1. Отак сплелись життя і пісня, переливаючись в одне (Б.-І. Антонич). 2. Сонце, досхочу накупавшись у хмарах і блакитних ополонках, струсонуло на сніги вінець проміння, кинуло на небосхил бузкові барви і легко впаялось у промерзлий край землі (М. Стельмах). 3. Натрудившись у квітні, перецвівши у маю, йдуть дерева передлітні в повинь лагідну свою (М. Рильський). 4. Плавці мчали до берега, захлинаючись водою, пробиваючись крізь кригу (Ю. Яновський). 5. Дівчина, стрепенувшись, підвела голову (О. Гончар). 6. Одарка як різала ножем хлібину, притиснувши до грудей, так і держить її отетерівши (Гр. Тютюнник). 7. Знітившись, я стаю на поріг (М. Стельмах). 8. Раділи люди встаючи (Т. Шевченко). 9. За вікном розсипаючись котилась зоря (М. Стельмах).

12. Змініть виділені частини речення так, щоб замість дієслова стояв дієприслівник. Поясніть написання не з дієприслівниками.

Зразок. Якщо ти не знаєш броду, то не лізь у воду. — Не знаючи броду, не лізь у воду.

1. Незнайомець пройшов повз, не помітив нас. 2. Все, що можна, зроби сьогодні, не відкладай на завтра. 3. Зроби діло, гуляй сміло. 4. Привчайся ходити рівно, не горбся і не засовуй руки в кишені, — це некрасиво і шкідливо для здоров'я. 5. Сирена гула, не вгавала ні на хвилину.

13. Запропоновані речення потребують досконалішої редакції. Відредагуйте їх.

1. Виходячи з вагона, у моєї валізки відірвалася ручка. 2. На протязі зовсім короткого часу Василь Іваничук став самим відомішим шахматистом України. 3. Поскільки гість не знав української мови, ми почали розмовляти на російській. 4. Сидячи в автобусі, мені стало млосно й дуже заболіла голова. 5. Постовий міліціонер зупинив перебігаючого на червоне світло пішохода. 6. Серед заходів по відзначенню цього свята були слідуочі: виступи музичних колективів, конкурси, вікторини.